

URED ZASTUPNIKA REPUBLIKE HRVATSKE PRED
EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

službene stranice - www.vlada.hr/ured-zastupnika

DULJINA I RAZLOZI ZA

PRITVOR (ZKP/97) / ISTRAŽNI ZATVOR (ZKP/08)

U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

**(na temelju sudske prakse u predmetima protiv
Republike Hrvatske)**

ZAGREB, svibanj 2014.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Članak 5.

Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;

b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;

c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprečavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;

d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;

e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprečavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;

f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.

Pravo na slobodu i osobnu sigurnost definirano je člankom 5. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe¹. Navedeni međunarodni ugovor dio je unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj snazi je iznad hrvatskih zakona. Zakonom o sudovima propisano je da **su sudovi u Republici Hrvatskoj dužni suditi** na temelju Ustava, **međunarodnih ugovora**, zakona i drugih važećih izvora prava.

Pravo na slobodu je jedno od temeljnih ljudskih prava, čiji središnji dio čini *habeas corpus* postupak. Cilj članka 5. Konvencije je sprječavanje arbitrarnog lišenja slobode putem davanja jamstava protiv zlorabe moći nad osobama lišenim slobode. Sloboda i osobna sigurnost je temeljno stanje koje treba uživati svaka osoba. Gubitak slobode u pravilu ima izravni štetni utjecaj na uživanje čitavog niza ostalih prava te stavlja osobu u izrazito ranjiv položaj. Kao takav, gubitak slobode mora uvijek biti iznimka koja je objektivno opravdana i koja ne traje dulje nego što je apsolutno potrebno.

Europski sud za ljudska prava, jedini ovlašten tumač Konvencije, svojim presudama oživotvoruje prava i slobode definirane Konvencijom. Nacionalne vlasti, posebice sudovi država stranaka Konvencije dužni su primjenjivati sudsku praksu Europskog suda i načela sadržana u istoj². Taj Sud je do sada donio 35 presuda i odluka o nedopuštenosti zahtjeva te prijateljskih rješenja koje se odnose na čl. 5. Konvencije. Znatna dio tih presuda i odluka odnosi se na postupanje hrvatskih sudova u tzv. pritvorskim (ZKP/97), odnosno predmetima istražnog zatvora (ZKP/08). Unatoč jasno izraženim načelima sadržanim u postojećim presudama, pred Europskim sudom se trenutno nalazi 12 novih predmeta iste tematike, a trend smanjenja ove vrste predmeta se ne nazire.

Stoga se u nastavku daje pregled najvažnijih načela koja je taj Sud razvio i naglašavao u predmetima koji su se vodili protiv Republike Hrvatske³, a odnose se na tzv. pritvorske predmete/ predmete istražnog zatvora, posebice opravdanost, trajanje i utvrđivanje razloga za pritvor (odnosno istražni zatvor).

Načela vezana za opravdanost pritvora/istražnog zatvora i njegovo trajanje:

- Osoba optužena za kazneno djelo mora uvijek biti puštena da se brani sa slobode osim ako država pokaže da postoje „relevantni i dostatni“ razlozi koji opravdavaju njezin boravak u pritvoru ([Peša protiv Hrvatske](#), § 91., [Getoš-Magdić protiv Hrvatske](#), § 72.).

¹ „Narodne Novine“ br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10. U prijevodima teksta često se koristi i naziv Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Prava navedena u članku 5. Konvencije vrlo slično su definirana člancima 22., 24. i 25. Ustava Republike Hrvatske.

² Republika Hrvatska stranka je pred Europskim sudom za ljudska prava od 7. studenog 1997. godine.

³ Presude [Peša protiv Hrvatske](#), [Hađi protiv Hrvatske](#), [Getoš-Magdić protiv Hrvatske](#), [Šuput protiv Hrvatske](#), [Bernobić protiv Hrvatske](#), [Šebalj protiv Hrvatske](#), [Krnjak protiv Hrvatske](#), [Krasniqi protiv Hrvatske](#), [Dervishi protiv Hrvatske](#), [Grubić protiv Hrvatske](#), [Trifković protiv Hrvatske](#), [Osmanović protiv Hrvatske](#), [Perica Oreb protiv Hrvatske](#), [Orban protiv Hrvatske](#), odluka [Gudelj protiv Hrvatske](#) i ostale odluke o nedopuštenosti te prijateljska rješenja.

- Prebacivanje tereta dokaza na pritvorenika vezano uz postojanje razloga za pritvor je suprotno smislu čl. 5. Konvencije ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 112.).
- Opravdanost trajanja pritvora procjenjuje se prema okolnostima konkretnog slučaja – pritvor je opravdan samo ako čitavo vrijeme njegova trajanja postoji realni javni interes koji, usprkos presumpciji nevinosti, nadjačava pravo na slobodu konkretnog pojedinca ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 105., [Orban protiv Hrvatske](#), § 48.).
- Presumpcija nevinosti govori u prilog puštanju na slobodu – sve do donošenja osuđujuće presude, okrivljenik se ima smatrati nevinim. U smislu čl. 5. st. 3. Konvencije, to znači da se okrivljenik treba pustiti na slobodu čim njegov daljnji pritvor/istražni zatvor više nije opravdan ([Orban protiv Hrvatske](#), § 49.). Zakon o kaznenom postupku⁴ (dalje: ZKP) posebno u člancima 4., 95., 122. i 125. također propisuje iznimnost i razmjernost određivanja istražnog zatvora.
- Domaći sudovi moraju sagledati i obrazložiti sve okolnosti koje govore u prilog pritvaranju i protiv pritvaranja (odnosno postojanja opravdanog društvenog interesa u tom smislu), vodeći istovremeno računa i o presumpciji nevinosti. Upravo na temelju obrazloženja koja daju domaći sudovi Europski sud procjenjuje je li došlo do povrede čl. 5. st. 3. Konvencije ([Peša protiv Hrvatske](#), § 91., [Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 107.).
- Razlozi „za“ i „protiv“ pritvaranja ne smiju biti općeniti i apstraktni ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 108., [Orban protiv Hrvatske](#), § 51.). Kada postoje činjenice koje nadjačavaju pravo na slobodu konkretnog pojedinca, tada one moraju biti uvjerljivo iznesene i obrazložene. Europski sud je utvrđivao povredu čl. 5. st. 3. Konvencije u velikom broju predmeta u kojima su domaći sudovi koristili „stereotipne formulacije“ za određivanje pritvora bez uzimanja u obzir konkretnih činjenica predmeta ([Orban protiv Hrvatske](#), § 59.).
- Postojanje osnovane sumnje da je pritvorena osoba počinila kazneno djelo jest *conditio sine qua non* za zakonitost pritvaranja, no protekom vremena ta okolnost sama po sebi nije više dovoljna već je potrebno postojanje daljnjih razloga ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 109., [Trifković protiv Hrvatske](#), § 118.). Potrebu postojanja konkretnih razloga i detaljnog obrazloženja istih predviđa i ZKP u čl. 124. st. 3.
- Čak i kada su razlozi za dugotrajni pritvor „relevantni“ i „dostatni“ Europski sud će također procijeniti i jesu li domaći sudovi pokazali „posebnu revnost“ u vođenju postupka ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 109., [Trifković protiv Hrvatske](#), § 118.). Tako je npr. u predmetu [Dervishi protiv Hrvatske](#) Europski sud utvrdio povredu čl. 5. st. 3. Konvencije zbog toga što je unutar 3 godine i 6 mjeseci koje je podnositelj proveo u pritvoru tijekom razdoblja od 1 godine saslušano samo 7 svjedoka, a u kasnijem razdoblju od 1 godinu i 9 mjeseci nije bilo nikakvog napretka u postupku, a sud nikada nije razmotrio primjenu alternativnih mjera. Osobito žurno postupanje u predmetu u kojem je određen istražni zatvor propisuje i ZKP u čl. 11. st. 2. te u čl. 122. st. 3.
- Prilikom određivanja i produljenja pritvora sudovi imaju obvezu temeljem čl. 5. st. 3. Konvencije razmotriti mogućnost određivanja alternativnih mjera kojima se osigurava

⁴ „Narodne Novine“ br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13 i 145/13.

prisutnost okrivljenika na raspravi ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 119.). Navedeno načelo predviđa i ZKP u čl. 4., 95. i 125.

Načela vezana za konkretne razloge (osnove) za pritvor/istražni zatvor:

- Težina optužbe može biti relevantan faktor u procjeni rizika od prikrivanja ili ponovnog počinjenja kaznenog djela, međutim ne može sama po sebi opravdati dugo trajanje pritvora, niti dugotrajan pritvor smije služiti kao predviđena kazna zatvora ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 114.).

- Iako (Europski) Sud prihvaća da su optužbe za zlouporabu položaja i ovlasti bile teške ..., primjećuje da obrazloženja koja su s tim u vezi dali domaći sudovi tijekom razdoblja duljeg od jedne i pol godine nisu išla dalje od toga. Niti jedan od elemenata koje su naveli domaći sudovi nije mogao pokazati da je podnositelj i dalje predstavljao prijetnju ili da bi njegovo puštanje na slobodu na bilo koji način naštetilo vođenju kaznenog postupka protiv njega ([Orban protiv Hrvatske](#), § 58.).

- ... ukupno vrijeme koje je podnositelj proveo u pritvoru (3 godine i 6 mjeseci) odgovara visini izrečene kazne u prvostupanjskoj presudi, što upućuje na to da domaća tijela nisu procijenila razmjernost težine optužbe protiv podnositelja i vremena koje je proveo u pritvoru ([Trifković protiv Hrvatske](#), § 129.).

- Mogućnost ponavljanja kaznenog djela mora se temeljiti na konkretnim činjenicama. Temeljem načela presumpcije nevinosti „samo postojanje drugog kaznenog postupka ne može biti dokaz da je netko sklon počinjenju kaznenih djela“ ([Perica Oreb protiv Hrvatske](#), § 113.).

- Vezano uz raniju osudu za zlouporabu droga kao razlog za pritvor temeljem opasnosti od ponavljanja djela, Europski sud smatra da su domaća tijela bila dužna procijeniti jesu li prijašnje činjenice i optužbe bile usporedive bilo po vrsti bilo po težini sa optužbom u postupku koji je u tijeku ([Trifković protiv Hrvatske](#), § 126.).

- Uznemirenost javnosti može biti dostatna osnova za pritvor samo ako postoje činjenice koje ukazuju da bi puštanje pritvorenika na slobodu doista izazvalo takvu uznemirenost ([Peša protiv Hrvatske](#), § 103).

Kao što je vidljivo iz navedenih načela, prilikom odlučivanja o pritvoru/istražnom zatvoru potrebno je tijekom cijelog postupka voditi računa o svrsi pritvora/istražnog zatvora uvažavajući načela presumpcije nevinosti, iznimnosti i razmjernosti pritvora/istražnog zatvora. Pritvor/istražni zatvor mora uvijek biti iznimka, te ne smije postati kazna prije kazne. Pored toga, tijekom cijelog postupka potrebno je razmatrati mogućnost primjene alternativnih mjera za osiguranje prisutnosti okrivljenika posebno u slučajevima dugotrajnih kaznenih postupaka.

Prikaz odlučivanja suda prilikom određivanja ili produljivanja istražnog zatvora/pritvora ili puštanja okrivljenika da se brani sa slobode.

